

ALAEALISTE KURITEGELIKEST GRUPEERINGUTEST

K. Kimmel

Eesti NSV prokuröri asetäitja, III klassi riigiõigusnõunik

1. Hiljuti uuris vabariigi prokuratuur alaealiste kuritegelike grupeeringute olemust ja nende tekkimise põhjusi. Uurimisele võeti alaealsed kurjategijad, kes kandsid karistust kinnipidamiskohtades või viibisid vastavates eriõppeasutustes ohtlike kuritegude eest. Selgus, et neist panid kuriteo toime:

- a) grupis – 79,1⁰/₀,
- b) grupis ja ka ükski – 10,0⁰/₀.
- c) ükski – 10,9⁰/₀.

Seega peaaegu 90⁰/₀ uuritavaist pani kuriteo toime grupis.

Uurimine näitas, et alaealiste kuritegevust iseloomustab mitte ainult gruppides sooritatud kuritegude suur erikaal, vaid ka nende eriline ühiskonnaohtlikkus ning grupeeringutest osavõtjate psüühikas toimunud kõrvalekaldumiste sügavus. Näib, et mida sügavamalt on kõrvalekaldumised alaealise psüühikas juurdunud, seda aktiivsemalt otsib ta sidet omataolistega.

2. Väliselt sarnanevad alaealiste kuritegelikud grupid tavaliste, kriminaalseaduses loetletud kuritegelike gruppidega. Kuid täiesti ekslik oleks neid ainult väliste tunnuste põhjal mehhaaniliselt samastada, kuna nende vahel on rida olulisi sisulisi erinevusi. Alaealiste kuritegelikel grupeeringutel on selliseid spetsiifilisi iseärasusi, mis on omased üksnes neile.

Üks iseärasusi on see, et alaealiste kuritegelikus grupeeringus võivad olla lapsealised, kes ei ole kriminaalõiguslikult veel kuriteo subjektiks. Sellise grupeeringu poolt toimepandud ühiskonnaohtlikud teod ei moodusta kuriteo koosseisu ega kuulu kriminaalseadusandluse mõjusfääri. Kuid kuritegevuse põhjuste uurimise ja kuritegude ennetamise seisukohalt väärivad nad mitte sugugi vähemat tähelepanu kui need grupid, kelle liikmed kannavad juba kriminaalvastutust.

Teiseks oluliseks iseärasuseks on see, et vastandina kuritegelikele eesmärkidele, millest lähtuvad grupeerimisel täisealised kurja-

tegijad, võivad alaealiste kuritegelikud grupeeringud tekkimismomendil olla kuritegeliku eesmärgita ja alles hiljem kuritegelikeks muutuda. Mõistagi ei saa selliseid gruppe seni kriminaalõiguslikult kuritegelikeks kvalifitseerida, kuni nad pole ühiskonnaohtlikke tegusid toime pannud. Kuid täiesti väär oleks neid kuritegevuse põhjuste uurimisel hoopiski ignoreerida ja arvesse võtmata jätta. Tuleb silmas pidada, et sageli on isegi puht sõpruse pinnal kujunenud alaealiste grupid omapead jäetult potentsiaalselt kuritegelikud. Ühised tegevuseotsingud, millega neis tingimustes tavaliselt ka ebaterved arutlused ja väärad eeskujud kaasnevad, avaldavad nooruki käitumisele kergesti negatiivset mõju. Vildakad huvid ja arusaamad võivad siin takistamatult võimule pääseda ja ühiskonnaohtlikeks tegudeks formeeruda.

Enesest mõista ei tohi tõelist sõprust samastada kuritegeliku grupeeringuga. Tõelist ja tervet sõprust tuleb noorte juures igati süvendada. Noori peab kasvatama kommunismiehitaja moraalikoodeksi vaimus, mille kohaselt inimene on inimesele seltsimees, sõber, vend.¹ Kuid seejuures ei tohi hetkekski unustada, et nooruk vajab pidevat abistamist, juhendamist ja järelevalvet ka sõprusse puutuvais küsimustes. On vaja hoolt kanda, et sõpruse varjus ei kujuneks kuritegelik sobing.

Kolmanda iseärasusena võiks esile tuua alaealiste ühiskonnaohtliku käitumise, sealhulgas ka kuritegelikesse grupeeringutesse koondumise motivatsiooni omapära. Vastandina täisealistele, kelle kuritegelikku käitumist, eriti aga kuritegelikesse gruppidesse koondumist, iseloomustab üldreeglina sihikindlus ja selgesti väljendatud motiiv, kogunevad alaealised pahatihti kuritegelikesse gruppidesse ja võtavad osa kuriteo toimepanemisest mingi erilise eesmärgita või mõistliku motiivita. Alaealine võib kuriteo toime panna, ilma et seejuures isegi oskaks põhjendada, miks ta seda tegi. Selles avaldub ilmekalt alaealise psüühika omapära. Siin on kohane märkida, et uuritavatest sattusid kuritegelikesse grupeeringutesse:

- a) mittekuritegeliku eesmärgiga – 55,2%,
- b) teadvalt kuritegeliku eesmärgiga – 28,7%,
- c) juhuslikult – 16,1%.

Seega ei olnud enamusel uuritavaist gruppi sattumisel kuritegeliku eesmärki. See tekkis neil hiljem grupis oleku ajal.

Kõike öeldut kokku võttes võime konstateerida, et alaealiste kuritegelik grupeering on vähemalt kahest alaealisest koosnev grupp, mis on moodustatud teadvalt ühiskonnaohtliku teo või tegude toimepanemise eesmärgiga või mis on kujunenud juhuslikult (stiihiliselt) ühiskonnaohtliku teo toimepanemise käigus või mis tekkimismomendil oli otsese ühiskonnaohtliku eesmärgita, kuid on oma isult ja olemuselt ühiskonnaohtlik potentsiaalses tähenduses.

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm. Tallinn, 1963, lk. 110.

3. Uurimistulemustest ilmneb, et enamusel uuritavaist esinevad tõsised kõrvalekaldumised normaalsest arengust. Eelkõige torkab silma nende väga madal haridustase ja äärmiselt ükskõikne suhtumine õppimisse. 87,1⁰/₀ uuritavaist oli alla 8 klassi haridusega, 24,8⁰/₀ – vaid kuni 4 klassi haridusega. Tavaliselt ei ole alaealiste juures vähene haridus iseenesest veel mingiks näitajaks, mille alusel võiks tõiseid järeldusi teha. Kuid käesoleval juhul on olukord hoopis teistsugune, kuna uuritavate vanuse ja hariduse vahel on tekkinud suur vastuolu. Viimase kuriteo toimepanemise ajal oli uuritavate keskmiseks vanuseks 15,7 aastat. Samal ajal oli neil keskmine haridus vaid 5 klassi, mis aga normaalse õppeedukuse puhul oleks pidanud olema vähemalt 8 klassi.

Siinjuures olgu mainitud, et vaid 1,4⁰/₀ uuritavaist õppis hästi ning 6,8⁰/₀ enam-vähem rahuldavalt. Ülejäänud 91,8⁰/₀ õppis halvasti. 83,4⁰/₀ uuritavaist olid klassikursuse kordajad, seejuures neist paljud korduvalt. 5-klassilise hariduse omandamiseks kulus uuritavail keskmiselt 6,8 aastat, seega 1,4 aastat iga klassi kohta. Erilist tähelepanu väärib seejuures asjaolu, et põhiline enamus (89,4⁰/₀) klassikursuse kordajaist ei jõudnud edasi ainult sellepärast, et nad ei tahtnud ega viitsinud õppida. Juba aastaid käisid nad koolis vaid näiliselt, et esimesel sobival võimalusel sealt alati-seks lahkuda. Viimase kuriteo toimepanemise momendiks oli neist 49,6⁰/₀ koolile lõplikult selja pööranud. Seoses sellega väljendus uuritavate tegevus kuriteo toimepanemise ajal järgmises:

a) ainult õppis	– 42,6 ⁰ / ₀ ,
b) õppis ja töötas	– 7,8 ⁰ / ₀ ,
c) ainult töötas	– 17,4 ⁰ / ₀ ,
d) ei õppinud ega töötanud	– 32,2 ⁰ / ₀ .

Neist andmeist nähtub, et pooled uuritavatest olid kooli kasvatusliku mõju sfäärist juba varakult välja langenud, seejuures 32,2⁰/₀ neist oli ühiskondlikult kasulikust tegevusest täiesti eemale jäänud. Sellises olukorras tekivad soodsad võimalused tänavamoraali ja ühiskonnavastaste arusaamade mõju alla sattumiseks.

Näib, et põhimisel enamusel neist, kes on sattunud kuritegelikesse gruppidesse, on kujunenud täiesti eitav suhtumine ühiskondlikult kasuliku tegevusse. Ühiskondlikud huvid on nende juures tagaplaanile nihkunud või hoopiski võõraks jäänud.

Ka isiklikud huvid on neil äärmiselt piiratud, nende tundemaailm on pinnapealne ja kasin. 49,9⁰/₀-l uuritavaist ei olnud mingisuguseid ideaale ega ühtki mõistlikku huvi, küll oli nende juures laialdaselt levinud suitsetamine, alkoholi tarvitamine, kerged eluviisid ja muud pahed. 86⁰/₀ uuritavatest suitsetas ja 70,4⁰/₀ tarvitas alkohoolseid jooke, 44⁰/₀ suitsetajaist ja 19,1⁰/₀ alkoholi tarvitajaist olid omandanud need pahed juba varases lapseas. Pole siis midagi imestada, et 74,5⁰/₀ uuritavaist rikkus ka muid ühiselu reegleid juba kaua enne kuriteo toimepanemist.

Vägagi omapärast pilti pakuvad andmed uuritavate iseloomust. Ilmnes, et 84,9⁰/₀ uuritavaist oli negatiivsete iseloomujoontega, sealhulgas domineerivad kergemeelsus või mõjutatavus. Nende hulgas oli kelkijaid, kiitlejaid, võimuahneid ja muid negatiivsete iseloomujoontega noorukeid. Sellega seoses väärib allakriipsutamist, et 57,5⁰/₀ uuritavaist võttis kuriteo toimepanemisest osa teiste eestvedamisel või mõjutamisel. Näib, et negatiivsete iseloomujoonte ja halva käitumise vahel on orgaaniline seos ja et nad avaldavad teineteisele teatavat vastastikust mõju.

Käesolev uurimine näitas, et üle poole (55,2⁰/₀) uuritavaist sattus kuritegelikku gruppi mitte kuritegelikul eesmärgil, vaid kuritegelik eesmärk formeerus neil alles pärast gruppi sattumist, s. t. juba grupi mõjusfääris oleku ajal. Sellest järeldub, et isiksus ja grupp avaldavad vastastikku teineteisele tugevat mõju.

Mida laostunum on isiksus, seda suurem eeldus on tal kuritegelikku gruppi sattumiseks ja vastupidi – mida kauem kuulub ta gruppi, seda enam laostub tema isiksus.

Rääkides grupi mõjust isiksusele, tuleks kõigepealt alla kriipsutada, et grupis esinevad erakordselt soodsad tingimused vildakalt kujunenud isiksuse edasiseks laostumiseks. Seda soodustab siin teiste halb eeskugu, ebaterve sõprus, moonutatud solidaarsus ning paljud muud väärnähtused, mis grupi tingimustes takistamatult esile kerkivad ja nooruki isiksuse edasisele arenemisele hukutavat mõju avaldavad. Nende mõjul formeerubki lõplikult kuritegelik hoiak, mis vastava situatsiooni või ajendi ilmnemisel ühiskonnaotliku teona realiseerub.²

On vaja välja selgitada ja otsustavalt kõrvaldada väärnähtused, mis tingivad defektse isiksuse kujunemise ja põhjustavad kuritegelike grupeeringute tekkimist.

Meie arvates oleks eeskätt tarvis:

a) tagada kõigile noortele juba nüüd täielik keskharidus. Noorte huvi suurendamiseks hariduse vastu tuleks töötasustamine viia kõikjal sõltuvusse haridusest;

b) tagada, et iga nooruk oleks pidevalt kasvatusliku mõju orbiidis. Vastavad juhendid selleks peaks välja töötama pedagoogikateadus;

c) tõsta vanemate ja kooli vastutust laste kasvatamise eest kommunistlike moraalkoodeksi vaimus, tagades ühtlasi lastevanematele, eriti aga emadele, veelgi suuremad võimalused selle vastutusriikka ülesande täitmiseks;

d) täiustada alaealiste korrarikkujate mõjutamise vahendeid ning vorme, pöörates erilist tähelepanu vanemate osatähtsuse tõstmisele ka selles osas. Mõistagi peaks pedagoogikateadus ka siin esimese sõna ütleva.

² Vt. ka В. Н. Кудрявцев. К вопросу об обучении гринчин преступности. — «Советское государство и право» 1964, № 5, lk. 12.

4. Alaealiste kuritegelike grupeeringute tekkimist põhjustavad väga mitmesugused tegurid ja asjaolud, mis on tihedas seoses isikusuga. **Üheks niisuguseks teguriks on isiku sotsiaalse tunnustamise vajaduse rahuldamise otsing.**

Teatavasti avaldab isiku sotsiaalse tunnustamise vajadus inimese käitumisele üldiselt positiivset mõju. See on kommunistmehitaja moraalikoodeksi printsiipide tagamise tähtsaks teguriks. Et pälvida kaaskodanike tunnustust (austust, lugupidamist jne.), püütakse hästi töötada, eeskujulikult käituda ja ühiskonnale igati kasulik olla. Nii on see üldreeglina. Kuid teatud tingimustes võib isiku sotsiaalse tunnustamise vajadus kujuneda nii kuritegelikesse grupeeringutesse astumise kui ka kuritegeliku käitumise ajendiks ja seda siis, kui see vajadus on arenenud vildakalt ning seetõttu tegelikkusega konflikti sattunud. Isik, kelle arusaamad, tõekspidamised ja käitumine on vastuolus antud keskkonnas valitseva moraaliga, osutub seal peagi „võrkehaks“. Kuid inimene on eelkõige ühiskondlik olend. Ta pole võimeline eksisteerima väljaspool ühiskonda, omiette, teistest isoleerituna. Seepärast, sattunud niisuguse „võrkeha“ seisundisse, hakkab ta mujalt, omataoliste juurest, seltsi ja tunnustust otsima. Käesolev uurimine näitas, et 83,90%-l uuritavaist ilmnes tunnuseid, mis viitavad sellele, et üheks grupeerumise peamiseks põhjuseks oli neil keskkonna otsing, kus vildakalt arenenud huvid ja arusaamad leiaksid mõistmist ning tunnustamist. Ülejäänud 16,10% uuritavaist sekkus grupi tegevusse või sattus selle mõjusfääri küll juhuslikult, põhiliselt kuriteo toimepanemise ajal, kuid teatud mõju avaldas ka siin isiku vildakalt arenenud sotsiaalse vajaduse rahuldamise otsing.

Avaldades kuriteo ajendina, ei too isiku sotsiaalse tunnustamise vajaduse rahuldamise otsing siiski alati kaasa vildakate huvide ja arusaamade kandjate tegelikku grupeerumist, kuigi potentsiaalis jääb selline võimalus alati püsima. Asi seisneb selles, et alaealised korrarikkujad otsivad poolehoidu ja tunnustamist mitte ainult oma suguste, vaid ka korrallike laste silmis. Selleks panevad nad toime igasuguseid ulakusi ja ühiskonnaohtlikke tegusid, püüdes just nende abil end esile tõsta ja kangelasena näida. Sellest tulenebki, et paljudel juhtudel panevad alaealised toime kuriteo, ilma et selleks oleks vähemasti mõistlikku põhjust. Ja vastupidi – mõjutades vildakate huvide ja arusaamade kandjate grupeerumist, ei pruugi isiku sotsiaalse tunnustamise vajaduse rahuldamise otsing samal ajal ka kuriteo ajendiks olla, kuigi see tihti on just nii. Seejuures tuleb silmas pidada, et asjaolud, mis moodustavad kuriteo vahetu ajendi, ei tarvitse üldsegi ühtida asjaoludega, mis ajendavad kuriteo toimepanemist grupiga. Uurimine näitas, et kõik need asjaolud, mis moodustasid uuritavate juures kuriteo vahetu ajendi või situatsiooni, võiks jagada nelja põhigrupi, kusjuures iga grupi erikaal väljenduks protsentides järgmiselt:

a) teiste negatiivne mõju (eestvedamine, eeskuju, ahvatlemine, sundimine jne.) – 57,5⁰/₀;

b) ebaterve uudishimu ja romantika (enamikel juhtudel konkureerib sellega ka teiste negatiivne mõju) – 15,2⁰/₀;

c) omakasu rahuldamise võimalus – 14,4⁰/₀;

d) muud ajendid – 12,9⁰/₀.

Samal ajal aga ajendas kuritegu nimelt grupiga toime panema:

a) ebaterve sõprus ja moonutatud solidaarsus – 50,2⁰/₀;

b) tahe teiste ees kangelasena näida (paljudel juhtudel konkureerivad sellega ka ebaterve sõprus ja moonutatud solidaarsus) – 19,5⁰/₀;

c) kuriteo toimepanemise hõlbustamine (paljudel juhtudel konkureerivad sellega ebaterve sõprus või moonutatud solidaarsus) – 30,3⁰/₀.

Siit nähtub, et grupiga kuriteo toimepanemise ajenditena domineerivad faktorid, mis on otseselt või kaudselt seotud isiku sotsiaalse tunnustamise vajaduse rahuldamise otsinguga. **Näib, et vildakate huvide ja tõekspidamiste ühtsusele rajanev isiku sotsiaalse tunnustamise vajaduse rahuldamise otsing on üheks peamiseks teguriks, mis ühendab nende kandjaid kuritegelikesse grupeeringutesse.**

5. Vildakatele huvidele ja tõekspidamistele rajanev isiku sotsiaalse tunnustamise vajaduse rahuldamise otsing on tähtis, kuid kaugeltki mitte ainus alaealiste kuritegelikke grupeeringuid põhjustav ning soodustav asjaolu. Tegelikuses esineb hulgaliselt ka veel muid faktoreid ning asjaolusid, mis otseselt või kaudselt, iseseisvalt või kogumis teistega põhjustavad ja soodustavad alaealiste kuritegelike grupeeringute formeerumist. Tavaliselt mõjutab inimese käitumist üheaegselt rida omavahel keeruliselt läbipõimunud asjaolusid. Nende hulgast väärib kõrvuti isiku sotsiaalse tunnustamise vajadusega esiletõstmist **lapse kodust irdumine**. Andmed näitavad, et paljud kuritegelikest grupeeringutest osavõtjatest on kaotanud kodu vastu igasuguse austuse ja armastuse. Uuritavaist oli 51,3⁰/₀ kodust täiesti irdunud. Kodu oli neile vaid kohaks, kust vajaduse korral võis tasuta riietust, toitu ja öömaja saada.

Isiksuse kujunemist mõjutab kõigepealt inimest vahetult ümbritsev keskkond.³

Lapse vahetusse keskkonda kuulub eelkõige kodu. Siin rajatakse ta iseloomule alusmüür, mille tugevusest olenevad mitte ainult iseloomuväärtused, vaid kujuneva isiksuse kvaliteet tervikuna. Siin formeeruvad tal moraalist ja käitumisest, heast ja halvast esmased arusaamad, mis avaldavad suurt mõju isiksuse edasisele kujunemisele ja arenemisele. Nende arusaamade kvaliteet oleneb kodusest miljööst, eeskätt vanemate kultuuritasemest, moraalist ja käitumi-

³ «Коммунист» 1963, № 3, lk. 6.

sest. Kui normaalne kodune miljöo loob vajalikud eeldused lapse normaalseks arenemiseks, siis negatiivne kodune miljöo võib põhjustada lapse irdumise kodust ja ühtlasi ka konflikti kodu omandatud arusaamade ja väljaspool kodu valitsevate töekspidamiste vahel. Lapsel on raske kohaneda väljaspool kodu valitsevate arusaamade, töekspidamiste ning käitumisreeglitega, kui need on võrreldes kodu omandatud kvaliteediga hoopis midagi muud. Kui sellist last õigeaegselt ja oskuslikult ei abistata, võib ta loobuda kohanemispüüdest ja hakata otsima keskkonda, mis vastaks tema arusaamadele ning töekspidamistele. Niisuguse keskkonna leiab ta nende juurest, kes nagu temagi on ühiskonnaga konflikti sattunud. Uurimine näitas, et sellistest kodust irdunud ja ühiskonnaga konflikti sattunud lastest kujunevad kergesti kuritegelikud gruppeeringud.

Uurimistulemustest järeldub ühtlasi, et laps irdub tavaliselt kodust, kus on midagi korrast ära. Uuritavaist pärineb peaaegu 80% kodudest, kus esinevad ühed või teised väärnähted.

Üheks sääraseks väärnähteks on alkoholi kuritarvitamine isa või ema poolt. Veelgi laostavamalt mõjub lapsele mõlema vanema joomine. Kahjuks esineb meil veel hulgaliselt selliseid kodusid, kus isa või ema on alkohoolik. 18,9% uuritavate isadest ja 5,8% emadest (arvesse on võetud üksnes need isad ja emad, kes elavad koos perekonnaga) olid joodikud. Faktid näitavad, et niisugune kodu muutub lapsele kergesti vastumeelseks. Vanemad kaotavad siin peagi lugupidamise ja autoriteedi ning laps lakkab nende sõna kuulmast. Ajajooksul hakkab ta sellist kodu ja selliseid vanemaid häbenema, neist eemale hoiduma ning väljastpoolt kodu seltsi ja mõttekaaslasi otsima. Seejuures võib ta aga kergesti kuritegelikku grupeeringusse sattuda, mida omakorda soodustab kodune väärkasvatus, mis on sellistes tingimustes lapse isiksusele juba ammu oma pitseri vajutanud. Meenutagem vaid, et 70% uuritavaist tarvitas juba ka ise alkoholi.

Lapse kodust irdumist võib põhjustada ka isa või ema kuritegelik käitumine ja seoses sellega kohtu alla sattumine. Niisugustest perekondadest pärines 13,7% uuritavaist. Isa või ema kuritegelik tegevus ning selle ilmsikstulek võib lapse käitumisele mitmeti negatiivset mõju avaldada. Esiteks võib see käitumine ka lapsele üle kanduda, teiseks aga võib selle ilmsikstulek lapse teiste põlu alla viia. Näiteks Mati A., rääkides kuritegelikku gruppi sattumise põhjustest, märgib: „Mulle ei meeldinud ükski neist poistest, kellega koos panin toime kuriteod. Ma hakkasin nendega läbi käima ainult sellepärast, et korralikud poisid ei tahtnud minuga enam sõbrutseda, kuna minu ema mõisteti süüdi varguse eest. Mulle hakati näpuga näitama ja mind „vargapojaks“ kutsuma.“

Laste kodust irdumise põhjuste vaatlemisel väärivad erilist tähelepanu nn. poolikud perekonnad. Jutt on perekondadest, mis on

ühel või teisel põhjusel purunenud (vanemad lahutatud, faktiline abielu, üks või mõlemad vanemad surnud) või juba eos poolikud (lapse sündimine väljaspool abielu). Selliseid perekondi esineb tegelikkuses rohkesti. Uurimine näitas, et peaaegu pooled uuritavaist (48,1⁰/₀) pärinesid just niisugustest perekondadest.

Elu on juba ammu kinnitanud, et sellistes perekondades puudub lapse kasvatamiseks vajalik kooskõla ja monoliitsus, nad on üldreeglina ebakindlad ega suuda lapsele õigeid tõekspidamisi ning küllaldast koduarmastust sisendada. Siin annab end ka laste kodune järelevalvetus valusamini tunda kui kuskil mujal. Kõik see loob soodsad tingimused lapse kodust irdumiseks.

Tegurite hulgas, mis põhjustavad või soodustavad lapse kodust irdumist, väärib esiletoomist samuti vanemate madal kultuuri- ja haridustase, mis kaasajal üha teravamalt esile kerkib. 61,5⁰/₀ uuritavate isadest ja 65,3⁰/₀ emadest ei oma 8-klassilist haridust. Suuremal osal neist on haridus kõigest 2–3 klassi.

Teatavasti on harmooniline kooskõla mõeldav vaid inimeste vahel, kelle silmaring, vaated ja kultuuritase on enam-vähem võrdsed. Ebakultuurne ja harimatu inimene pole kaasajal suuteline lapsi õigesti kasvatama, tema arusaamad ja huvid võivad kergesti lapse huvide ja arusaamadega vastuollu sattuda ning tõsisid konflikte põhjustada. Tulemuseks on see, et laps kaotab vanemate vastu austuse ja irdub kodust.

Rääkides perekonna defektidest kui laste kodust irdumise põhjustest, peab märkima, et neid pole võimalik ka tulevikus täielikult vältida. Kuid neid tuleb ja saab vähendada. Selleks on tarvis tagada koolikohustuse seaduse kõrvalekaldumatu täitmine, tugevdada abielu ja perekonda, likvideerida alkoholism ja parandada elanikkonna kommunistlikku kasvatamist. Kõrvuti nende abinõudega tuleks tagada, et kõik defektsed perekonnad oleksid vastavate riigorganite ja üldsuse pideva ning tõhusa kontrolli all.

6. Uurimine näitas, **et alaealiste sattumist kuritegelikesse grupeeringutesse põhjustab ja soodustab samuti lapse tegevusetus, mis võib seisneda kõrvalejäämises ühiskondlikult kasulikust tegevusest** (näit. ei õpi ega tööta) **või vaba aja sisustamatuses**. Vaba aja sihipäratu kasutamine sandistab isiksust, soodustab kuritegelike grupeeringute tekkimist ja kuritegude toimepanemist. Kestva tegevusetuse mõjul kujuneb lapsel ükskõikne, eitav suhtumine ühiskondlikult kasulikkude tegevusse – ta hakkab sellest sihilikult kõrvale hoiduma. Uuritavaist oli 32,2⁰/₀ ühiskondlikult kasulikust tegevusest täiesti eemale jäänud: nad ei õppinud, ei töötanud ega võtnud sellest ka muul viisil osa. Selles on süüdi kõik need, kelle ülesannetesse kuulub laste ja noorte vaba aja veetmise organiseerimine. Erilist vastutust peavad kandma aga koolid ja töökohad. Ei saa ju pidada normaalseks, et koolis oli ühiskondliku tegevusega haaratud vaid 32,7⁰/₀ uuritavaist, töokohtadel aga kõigest 8,8⁰/₀.

Neist andmeist järeldub, et põhiline enamus uuritavaist sisustas ja kasutas vaba aega oma äranägemise järgi, raisates seda täiesti kasutult.

Laste vaba aja õigeks sisustamiseks on vaja veel palju ära teha. Kõigi muude ürituste kõrval oleks suuremates linnades otstarbekohane rajada noorte vaba aja sisukaks ja kasulikuks veetmiseks vastavalt sisustatud suveaiad, kuhu võiks tõmmata rohkem noori ja kus oleks võimalik organiseerida hulgaliselt kõrgeideelisi üritusi.

Lõpuks peab märkima, et käesolev uurimus ei ole oma ulatuselt augeltki kõikehaarav ega pretendeeri vaieldamatusele. Lühikeses artiklis pole võimalik ka materjali täies ulatuses ette tuua, kõiki asjasse puutuvaid küsimusi põhjalikult valgustada ning esitatud seisukohta põhjalikult argumenteerida.

Sellepärast on käesolevaga käsitletud vaid mõningaid olulisemaid momente, mis puudutavad alaealiste grupilist kuritegevust ja selle põhjusi.

О ПРЕСТУПНЫХ ГРУППИРОВКАХ НЕСОВЕРШЕННО-ЛЕТНИХ

К. Киммель

Резюме

Настоящая работа является результатом исследования группы несовершеннолетних преступников. В ней делаются попытки раскрыть сущность преступных группировок несовершеннолетних и основные причины, порождающие их возникновение.

Автор считает, что, несмотря на общность внешних признаков, преступные группировки несовершеннолетних существенно отличаются от преступных групп взрослых преступников.

Прежде всего бросается в глаза различие в субъекте: преступные группировки несовершеннолетних могут, в отличие от преступных групп совершеннолетних, состоять исключительно из малолетних, которые не являются еще субъектами преступления.

Различны, как правило, также цели и мотивы группирования. Если преступные группы взрослых формируются только в преступных целях, то преступные группировки несовершеннолетних могут в момент возникновения таких целей не иметь и являться преступными лишь в потенциальном смысле.

Только 28,7% обследованных заведомо вступили в группировки с целью совершения преступления.

Что касается мотивов группирования, то у взрослых они обычно носят ярко выраженный и целенаправленный характер, в то время как несовершеннолетние могут группироваться и даже совершить преступление без каких-либо разумных мотивов. Несовершеннолетние часто и сами не в состоянии объяснить мотивы своего поступка.

Автор считает, что преступная группировка несовершеннолетних представляет собой группу, состоящую из двух или более несовершеннолетних, созданную заведомо для совершения одного или нескольких правонарушений или возникшую стихийно, в процессе совершения правонарушения, или которая хотя в момент возникновения и не имела антиобщественной цели, но по своему содержанию и сущности является потенциально общественно опасной.

Говоря о причинах возникновения преступных группировок несовершеннолетних, следует иметь в виду, что на поведение человека оказывает воздействие ряд одновременно сложно переплетающихся между собой обстоятельств, среди которых центральное место занимают человеческие потребности. Одним из таких обстоятельств является потребность в удовлетворении социального признания личности.

Потребность в социальном признании личности оказывает на поведение человека, как правило, благоприятное воздействие. Однако, в определенных условиях она может впасть в конфликт с интересами общества и стать причиной антиобщественного поведения. Это происходит в случае неправильного формирования личности, вследствие чего личность приобретает антиобщественные наклонности. Но как бы ни была сформирована личность, человек не может существовать вне общества, без удовлетворения потребности в социальном признании. Под воздействием этой потребности индивид, личность которого приобрела антиобщественные наклонности, вынужден либо приспособиться к окружающей среде и воспринять господствующие в ней правила поведения, либо искать среду, в которой антиобщественные качества его личности нашли бы признание. У 83,9% исследованных обнаруживались признаки, указывающие на поиск среды для удовлетворения потребности в социальном признании, как на одну из наиболее распространенных и ощутимых причин участия несовершеннолетних в преступных группировках. Следовательно, основанный на общности искаженных интересов и убеждений поиск удовлетворения потребности в социальном признании личности является одним из главных обстоятельств, способствующих возникновению преступных группировок несовершеннолетних.

Не менее ощутимым обстоятельством, способствующим возникновению преступных группировок несовершеннолетних, является утрата ребенком должного уважения и привязанности к своему дому.

Более половины обследованных (51,3%) не питали к дому никакого уважения и поддерживали с ним связь только лишь из материальных соображений. Дети, как правило, утрачивают любовь, уважение и привязанность к дому лишь в том случае, если у семьи обнаруживаются серьезные дефекты (родители пьянствуют, нарушают правила поведения, ведут паразитический образ жизни, уклоняются от выполнения своих родительских обязанностей или злоупотребляют своими родительскими правами и т. д.). 80% обследованных происходило именно из таких семей.

Исследование показало, что возникновению преступных группировок способствует также бездеятельность ребенка, выражающаяся либо в уклонении его от общественно-полезной деятельности вообще, либо в неправильной организации его досуга. 32,2% обследованных никакой общественной деятельностью не занимались (не учились и не работали), а из тех, кто работал, только 8,8% были вовлечены в общественную работу. Свободное время подавляющим большинством обследованных попросту растрачивалось на бессмысленное времяпровождение.